

ПОНЯТТЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ

Радзівський Роман Віталійович,

магістрант

*Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Комп'ютерна програма посідає особливе місце серед об'єктів права інтелектуальної власності. В епоху інформаційних технологій вона є одним із головних стратегічних ресурсів як держави в цілому, так і окремих її складових. Питання правової охорони комп'ютерної програми були об'єктом дослідження на різних етапах її розвитку, особливо у 80-90-ті роки ХХ століття, що пов'язано з інтенсивним розвитком самого об'єкта охорони [3, 108]. Водночас стрімке поширення комп'ютерної програми та швидкі темпи оновлення технологій її створення розширили не лише сферу застосування цього об'єкта права інтелектуальної власності, а й надали їй нових характерних ознак.

Світовий досвід доводить, що для досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку кожна держава потребує добре налагодженої системи охорони права інтелектуальної власності [4, 62].

В Україні створено нормативно-правову базу, що загалом забезпечує охорону прав на об'єкти права інтелектуальної власності та відповідає вимогам міжнародних стандартів. Правовідносини у цій сфері регулюються окремими положеннями Конституції України, Цивільного, Кримінального, Митного кодексів, Кодексом про адміністративні правопорушення. Діють спеціальні закони з охорони інтелектуальної власності та міжнародні договори.

Відомо, що з травня 1998 р. Україна внесена до переліку країн, де обіг контрафактної продукції набув загрозливих масштабів. Особливе занепокоєння викликають розміри порушення авторського права і суміжних прав. За опитуванням експертів, проведеним Центром економічного та політичного дослідження ім. О. Розумкова, найгострішою проблемою є захист комп'ютерних програм і баз даних в Україні (65,3% порушень).

В інформатиці під «програмою розуміється послідовний і точний опис на певній формальній мові процесу оброблення інформації для вирішення задач на електронно-обчислювальній машині» [2, 564]. У сфері інформаційних технологій під поняттям «комп'ютерна програма

розуміють завершений набір операторів, який може бути оброблений комп'ютером для вирішення певної задачі» [1, 243].

Згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. у новій редакції від 11 липня 2001 року, комп'ютерну програму визначено як «набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, яку читає машина, і які приводять її у дію для досягнення певної мети або результату» [5].

Розглядаючи текст літературного твору, можна зробити висновок, що це також послідовність символів, слів, цифр, які реалізують певну лінію, зміст твору. Результатом такої спорідненості є той факт, що комп'ютерні програми охороняються як літературні твори, згідно з Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів.

Сучасне українське законодавство визначає комп'ютерні програми виключно як об'єкти авторського права. Так, ст. 8 Закону про авторські права в редакції від 11 липня 2001 р., визначає комп'ютерні програми як окремий об'єкт авторського права; ст. 18 цього ж закону в повній відповідності з міжнародними конвенціями, учасницею яких є й Україна, встановлює, що комп'ютерні програми охороняються як літературні твори незалежно від способу чи форми вираження програм [5]. Разом із тим, ч. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. з наступними змінами й доповненнями визначає, що комп'ютерні програми не можуть одержати охорону згідно з цим законом [7]. З іншого боку, п. 3 ст. 8 Закону про авторські права стверджує, що передбачена цим законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору й не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані в творі. Це означає, що в Україні охороняється лише форма виразу програм (по суті, вихідний та об'єктний коди), а їхня структура, алгоритми й ідеї, що лежать в основі програм, не підлягають охороні й можуть вільно використовуватись третіми особами [5].

Країни англо-американської правової системи недолік авторсько-правової охорони комп'ютерних програм вирішили за допомогою судових прецедентів. Так, 4 серпня 1986 р. Апеляційний суд США прийняв принципове рішення про обсяг охорони комп'ютерних програм, в якому зазначалося, що охорона комп'ютерних програм не обмежується випадками прямого або часткового копіювання, а поширюється на структуру програми й на переклад з однієї машинної

мови на іншу. Доцільність охорони структури, алгоритмів та ідей, які лежать в основі програми, поряд з охороною форми її виразу, призводить до висновку про необхідність запровадження особливого режиму охорони комп'ютерних програм. Численні публікації з цього приводу доводять інтерес як науковців, так і практиків (юристів і програмістів) до цієї проблеми. Однак ситуація досі залишається невирішеною [3, 110].

Отже, комп'ютерна програма в Україні є об'єктом авторського права й охороняється як літературний твір. На комп'ютерні програми поширюються правила про об'єкти, суб'єкти, зміст і терміни охорони авторських прав. Слід зазначити, що на сьогодні Закон про авторське право встановлює досить довгий строк охорони авторських прав - 70 років з моменту смерті автора або останнього із співавторів. На комп'ютерні програми поширюються всі випадки вільного використання творів, крім вільного використання в особистих цілях [4, 65].

Особливості режиму охорони саме комп'ютерних програм як особливого виду творів визначає ст. 24 Закону про авторські права. Ця стаття дає користувачеві комп'ютерної програми право зробити й зберігати одну архівну або резервну копію правомірно придбаної програми, а також декомпіювати (перевести з об'єктного коду в вихідний текст) й модифікувати програму (внести зміни) винятково для досягнення взаємодії з іншими програмами [5]. При цьому в разі, якщо подальше використання програми стає неправомірним, архівна або резервна копія має бути знищена. Наприклад, у разі продажу програми третій особі первісний власник втрачає право користуватися програмою і має стерти її зі свого комп'ютера та знищити архівну (резервну) копію. Щодо декомпіляції програм, то практично всі правовласники забороняють такі дії незалежно від їхнього призначення. Однак не варто забувати про те, що на території України діятиме норма ст. 24 Закону про авторські права щодо декомпіляції, оскільки вона є імперативною.

Потрібно звернути увагу на таке виключне майнове авторське право, як дозвіл або заборона подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця й у будь-який час за їх власним вибором (пп. 9 п. 3 ст. 15 Закону про авторські права) [5]. Цей вид використання насамперед застосовується до комп'ютерних програм та їхнього використання в комп'ютерних мережах, зокрема в Інтернеті. Отже, законодавство визначає, що розміщення твору, зокрема комп'ютерної програми, в Інтернеті без дозволу автора або правовласника є

забороненим і вважається порушенням авторських прав. Використання розміщеного в Інтернеті твору без дозволу автора або правовласника також є порушенням авторських прав.

Разом із тим, в Інтернеті можна знайти безліч програм із відкритими вихідними кодами, що поширюються на умовах різних спеціальних ліцензій. Найбільш розповсюдженою з них є так звана Генеральна публічна ліцензія (GRL), що проповідує принцип «авторська ліва» («Copyleft»). Цей принцип означає, що автор дозволяє використовувати свою розробку кожному користувачеві, однак за умови, що останній також поширюватиме свою програму з відкритим вихідним кодом і дозволить використовувати її на тих самих умовах. Таким чином, принцип «авторська ліва» спрямований не на обмеження прав суспільства на користь автора, а на розширення кола користувачів програми, яка використовується з метою створення «вільного програмного забезпечення» на противагу дорогим комерційним програмам.

Комп'ютерні програми як об'єкт права інтелектуальної власності перебувають у постійному розвитку. Широке використання в різних сферах людської діяльності комп'ютерних програм, збільшення їх функціональних можливостей виявило низку проблем, пов'язаних з їх правовою охороною та захистом. Тому останнім часом комп'ютерна програма як об'єкт права інтелектуальної власності стає предметом досліджень науковців-правників та патентознавців. Основна мета цих досліджень та доктринальних дискусій – пошук ефективного та однозначного рішення щодо правової охорони комп'ютерних програм не тільки на національному, а й на міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Глоссарий компьютерных терминов [Арнольд Бэдет, Диана Бурдхардт, Алина Камминг и др.]; пер. с англ. – [10-е издание]. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2002. – 432 с.
2. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – [5-е изд., стереотип]. – М. : Рус.яз., 2003. – 856 с.
3. Петренко С. Правовий захист комп'ютерних програм / С. Петренко // Право України. – 2003. – № 3. – С. 108-111.
4. Петренко С. Питання правового захисту програмного забезпечення в Україні / С. Петренко // Право України. – 2003. – № 5. – С. 62-65.
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ : зі змінами та доповненнями станом на 6 січ. 2004 р. [Електронний ресурс] // Голос України. – 23.02.1994. – Режим

доступу до закону : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>

6. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ Президента України : від 27 квітня 2001 року № 285/2001 [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр – 05.05.2001. – № 79. – Режим доступу до закону : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 23 березня 1993 р. № 7: зі змінами та доповненнями станом на 01 червня 2000 р. [Електронний ресурс] // Постанова ВР № 3769-ХІІ. – 23.12.93. – Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>

ІНФОРМАЦІЯ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДСТВА У КОНТЕКСТІ ВІС-КОНВЕРГЕНЦІЇ (СОЦІАЛЬНО- ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ)

Стовпець Олександр Васильович,

кандидат філософських наук, викладач

Одеського національного морського університету

Якщо описувати процес розвитку науки в найбільш загальних рисах, ймовірно, можна сказати, що починається він із виникненням окремих, спочатку не пов'язаних між собою галузей знання. Потім відбувається їхнє об'єднання в певні комплекси, по мірі зростання яких знову проявляється тенденція до спеціалізації. Говорячи ж про специфіку розвитку технологій, можна відзначити, що вони практично завжди розвиваються взаємозалежно, і, як правило, прориви в одній сфері пов'язані з певними досягненнями в інших областях, а нерідко й обумовлені останніми.

Разом із тим, протягом тривалого періоду в минулому динаміка розвитку технологій найчастіше визначалася яким-небудь одним ключовим відкриттям або прогресом у тій чи іншій сфері (відкриття металургії, використання енергії пару, винайдення електрики, ядерні досягнення тощо). Сьогодні ж, завдяки прискоренню науково-технічного прогресу, ми спостерігаємо перетинання в часі цілого ряду хвиль НТР. Зокрема, мова йде про розпочату в 1980-х рр. революцію в області інформаційних і комунікаційних технологій, про початок дещо пізніше (та нинішній активний розвиток) біотехнологічної й